

Etika v sociokulturních souvislostech

Roman Hytych

Co nás čeká?

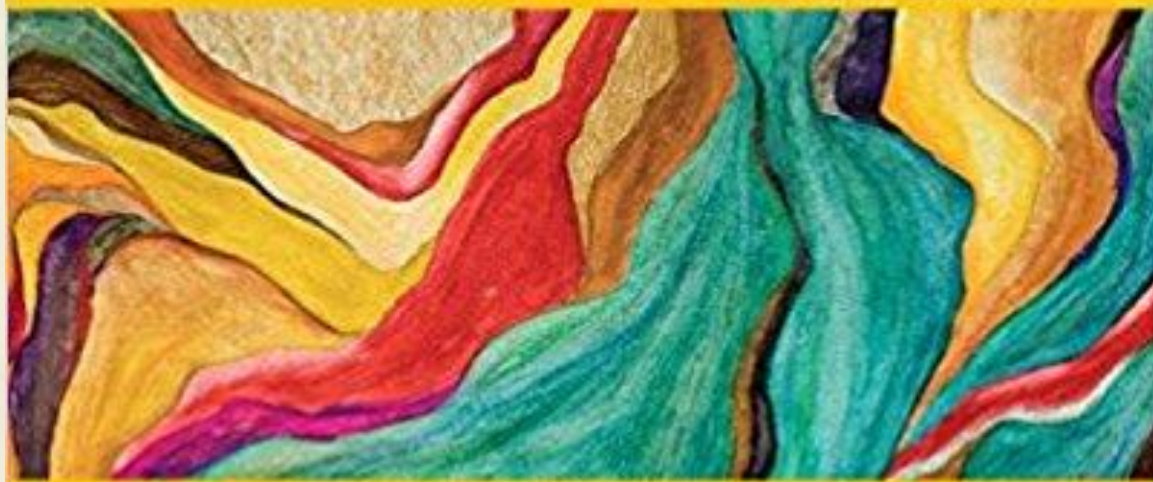
- etické hodnoty v sociokulturním kontextu konkrétní osoby,
- příklady kulturní předpojatosti,
- sociokulturní aspekt etických dilemat,
- kulturní kompetence v poradenství,
- dovednost kulturní konfrontace jako součást pokročilé kulturní empatie.

Copyrighted Material

COUNSELING ACROSS CULTURES

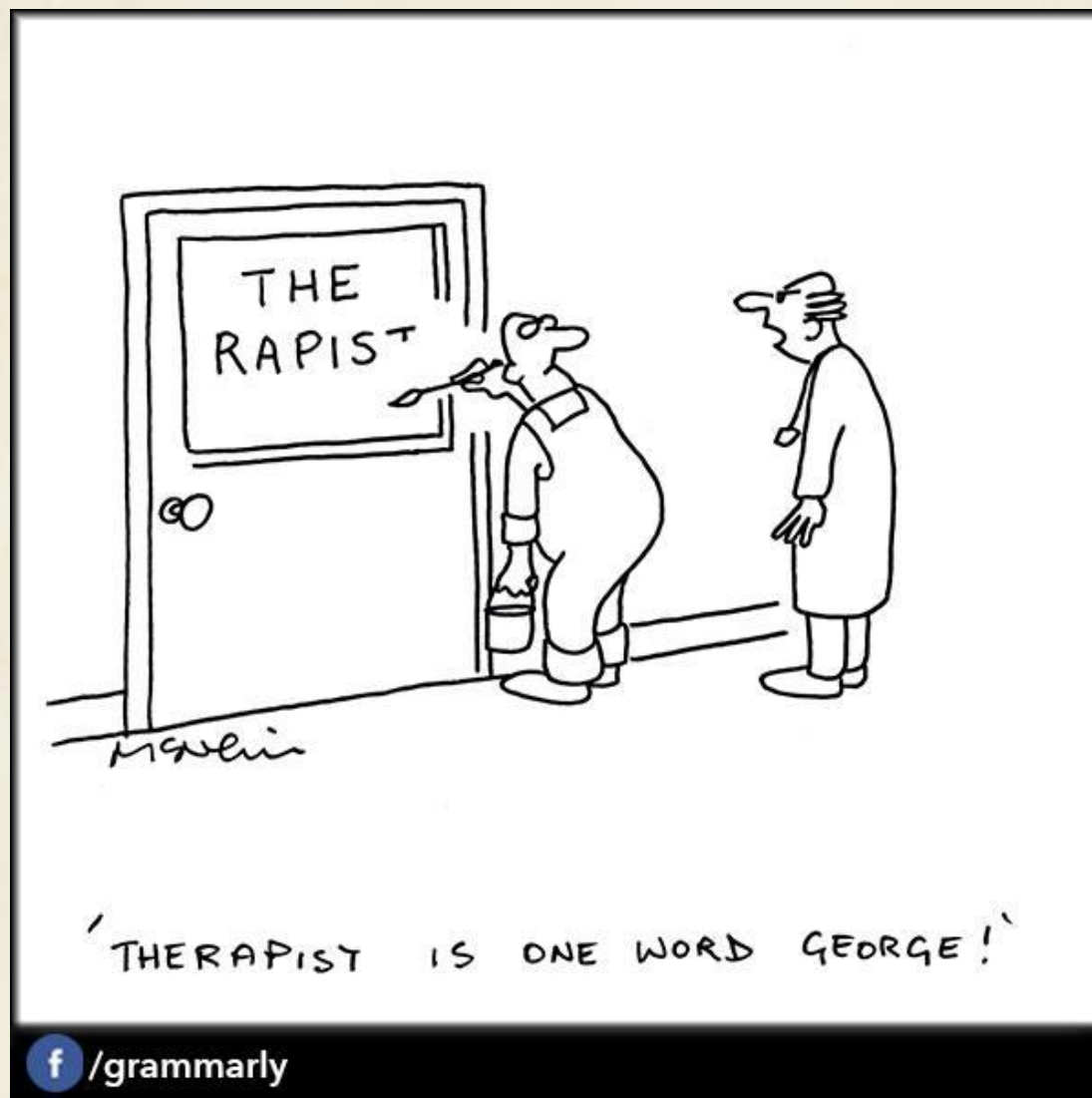
Sixth Edition

Paul B. Pedersen
Juris G. Draguns
Walter J. Lonner
Joseph E. Trimble
Editors

Copyrighted Material

Znalost jazykem nesených kulturních významů

Jaký je vztah etiky a kultury?

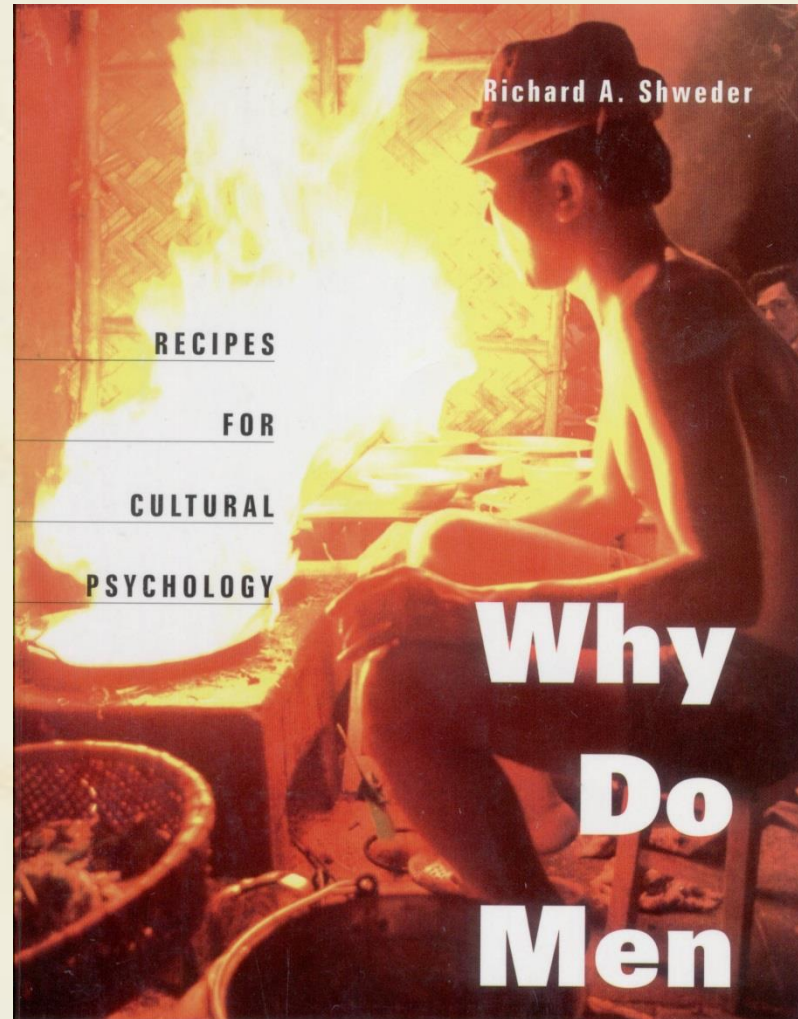
- Co je dobré a co je zlé?
- Napadne vás kulturní variace „dobrého a zlého“?

Antinomie (Marková, 2007)

Kulturní psychologie

Barbecue?

Druhy etiky z pohledu kulturní psychologie (Schweder, 2033, 90n.)

- **Ethic of autonomy** – aims to protect the zone of discretionary choice of individuals and to promote the exercise of individual will in the pursuit of personal preferences (in society where individualism is an ideal; self as an individual preference structure),
- **Ethic of community** – aims to protect the moral integrity of various stations or roles that constitutes a society or a community (=corporate entity with an identity, history, reputation...; self as an office holder),
- **Ethic of divinity** – aims to protect the soul, the spirit, the spiritual aspects of the human agent and nature from degradation (self as an spiritual entity connected to sacred order).

Kulturně spjaté předpoklady o duševní nemoci a zdraví

- Egocentrismus self

Kulturně spjaté předpoklady o duševní nemoci a zdraví

- Egocentrismus self

Většina dosud prezentovaných výzkumů studovala severoamerické univerzitní studenty v specifických časových údobích (většinou mezi lety 1975 a 2000). Ačkoli jsou tyto výzkumy informativní, nezachycují variace „jáství“ mezi kulturami světa a desetiletími daného století. Vezmeme-li v potaz, že sebepojetí je z podstaty sociální konstrukt, lze očekávat jeho značné kulturní a historické variace.

(Baumeister, Twenge, 2003: 343)

- Srov. *nezávisilé a souvztažné jáství* (Marcus. Kitayama)

Kulturně spjaté předpoklady o duševní nemoci a zdraví

- Egocentrismus self
- Dualismus mysli a těla

Dávání - experiment

- Rozdělte se prosím do dvojic a dohodněte se, kdo z vás bude dárce a kdo obdarovaným.
- Pro dárce je zde malá pozornost; zkuste si udělat chvíli klidu a pak si užít proces dávání a zaznamenat své prožívání;

Dávání - experiment

Dárce

Obdarovaný

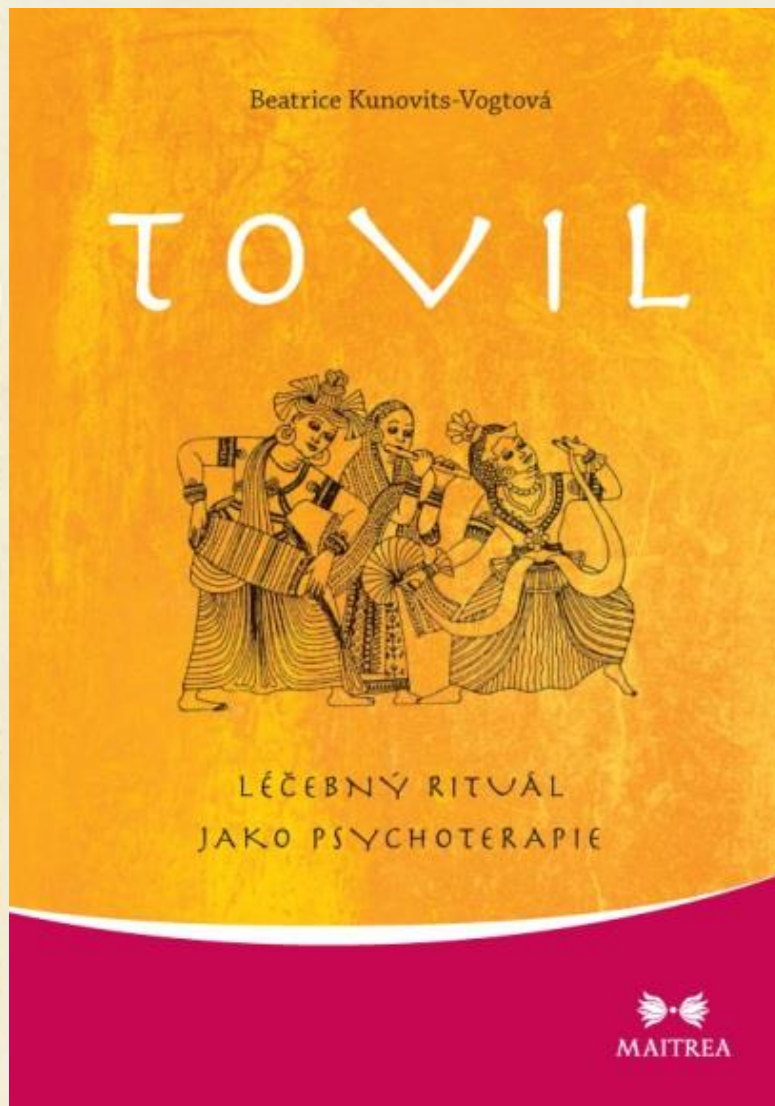

Dávání - experiment

- Jak je to s obdarováním, resp. dáváním a přijímáním v psychoterapii/ poradenství?
- Kdo dává, kdo je obdarován?

Učinit šťastným (*satutu-karanavâ*), více *Psychoterapie* 8, 1, 75-77

Kulturně spjaté předpoklady o duševní nemoci a zdraví

- Egocentrismus self
- Dualismus mysli a těla
  - Antinomie (Marková, 2007)

Kulturně spjaté předpoklady o duševní nemoci a zdraví

- Egocentrismus self
- Dualismus mysli a těla
- Kultura jako náhodné překrytí jinak „poznatelné biologické reality“

Kulturně spjaté předpoklady o duševní nemoci a zdraví

- Egocentrismus self
- Dualismus mysli a těla
- Kultura jako náhodné překrytí jinak „poznatelné biologické reality“

Psychologie představovala v průběhu většiny své historie kulturně zakotvenou činnost, která brala v potaz konstitutivní úlohu kulturních významů a praktik pro lidský vývoj.

Nicméně jak nedávné historické popisy objasňují (Jahoda 1993), pozornost věnovaná kultuře byla během dvacátého století umlčena, v psychologii, kterou opanoval idealizovaný explanační model fyzikálních věd.

(Miller, Schaberg, 2003: 31)

Alternativy euroamerické psychoterapii

- Znáte psychoterapeutický přístup, který nevznikl v euro-americké kultuře?
- Např. Morito terapie, Naikan terapie, Tovil (více Hytych, 2010, Tseng, 1999)
- 33% populace v USA, 50% v Evropě a 80% celosvětové populace pravidelně užívá nějaký druh alternativní léčby, často původem z Ne-západní kultury (Micozzi, 1996)

Rysy kulturního zapouzdření (encapsulation) (Wrenn, 1962)

- Realita je definována z jediné perspektivy kulturních předpokladů
- Necitlivost ke kulturní odlišnosti, má pravda je jediná
- Předpoklady jsou předmětem víry bez ohledu na empirickou skutečnost
- Řešení jsou hledána v technicky orientovaných strategiích
- Každý je posuzován z hledisky mě vlastních kulturních předpokladů
- **Jaký je trend v profesi poradenství ohledně míry kulturního zapouzdření od 60. let ?**

Rysy kulturního zapouzdření (encapsulation) (Wrenn, 1962)

- Realita je definována z jediné perspektivy kulturních předpokladů
- Necitlivost ke kulturní odlišnosti, má pravda je jediná
- Předpoklady jsou předmětem víry bez ohledu na empirickou skutečnost
- Řešení jsou hledána v technicky orientovaných strategiích
- Každý je posuzován z hlediska mě vlastních kulturních předpokladů
- **Jaký je trend v profesi poradenství ohledně míry kulturního zapouzdření od 60. let ?**

- **V profesi poradenství se míra kulturního zapouzdření od 60. let zvýšila (Pedersen, 2008)**

Multikulturní kompetence: tři stádia

- Uvědomění (*awareness*) kulturně naučených předpokladů,
- Znalost (*knowledge*) kulturně relevantních faktů,
- Dovednost (*skill*) volby a provedení kulturně vhodných intervencí.
  - Nástroje k měření (viz Pedersen, 2008, 10)

Etické dilema multikulturního poradce

- Kdy vyvstane?
  - Kolize hodnot, např. profesní etiky a kultury klienta
- Čeho se držet?
  - Platné principy
  - Konvenční pravidla
  - Následky
  - Záměry
- kvalita shody (*goodness of fit*) mezi poskytovatelem, příjemcem a komunitou (Trimble, Fisher, 2006)

Jaké je nebezpečí etických kodexů?

- Fixování skutečnosti,
- Vnucování morálky skupiny, která má moc (Optow, 1990),
  - např. psychoterapie jen ve zdravotnictví, jen empiricky podložená, jen manualizovaná atd.
- Ustavení základních morálních principů (Kitchner, 1984):
  - autonomie, prospěšnost, neublížení, spravedlnost;
  - Jsou opravdovým základem?

Příklad – sebeodhalení práce ve skupinách

- Je sebeodhalení důležitým terapeutickým faktorem?
- Pokud trénujeme skupinovou práci, je fér očekávat od všech, že investují do sebeodhalení, aby dostaly osobní feedback a mohli se se spolužáky setkat na osobně-odhalující se rovině?
- Napadne vás situace, kdy tomu je jinak?

Příklad – sebeodhalení (Pedersen, 2008, 17)

seminář skupinové dynamiky při přípravě na profesu psychologa

The student complained that she was being required to self-disclose more of her personal feelings and activities in class than was comfortable for her. She felt that she was being pressured by the teacher and by her peers to talk about herself in a way she might only disclose to her own family under extreme conditions. These things were just never discussed in her home culture. Moreover, she had not been warned ahead of time that this embarrassing situation was likely to occur in her class. The class was a required one for her, so withdrawing from the class would mean sacrificing all the time and money she and her family had invested in her education. This was not an option for her. She had talked with her teachers but did not feel her concerns were being taken seriously enough. Her only choice was to file a formal complaint with the ethics committee.

Příklad – sebeodhalení (Pedersen, 2008, 17)

seminář skupinové dynamiky při přípravě na profesí psychologa

The student complained that she was being required to self-disclose more of her personal feelings and activities in class than was comfortable for her. She felt that she was being pressured by the teacher and by her peers to talk about herself in a way she might only disclose to her own family under extreme conditions. These things were just never discussed in her home culture. Moreover, she had not been warned ahead of time that this embarrassing situation was likely to occur in her class. The class was a required one for her, so withdrawing from the class would mean sacrificing all the time and money

she and her family had invested in her education. This was not an option for her. She had talked with her teachers but did not feel her concerns were being taken seriously enough. Her only choice was to file a formal complaint with the ethics committee.

The teacher's position was that he had been teaching this required counseling class for many years without any complaints from other students and that he was not requiring anything from her that he did not require from these other students. The ethics guidelines required him to treat all students alike, regardless of their ethnocultural background. Favoring this one student would not be fair to the other students and would deprive this student of the opportunity to learn essential insights about counseling through self-disclosure and feedback.

Příklad – sebeodhalení (Pedersen, 2008, 17)

Jak případ posoudíte jako členové etické komise?

Příklad – sebeodhalení (Pedersen, 2008, 17)

- Rozhodnutí etické komise:

Committee decided against the teacher for not forewarning his students that a high degree of self-disclosure might be required in this course. While self-disclosure would be easy and natural for students from some cultures, it would be very painful for students from other cultures. The teacher was instructed to include a warning in his syllabus for future courses indicating that a high degree of self-disclosure may be required.

- *Co když půjde o povinný předmět?*

Kompetence multikulturního poradenství

Ridley (2005) definuje kompetenci multikulturního poradenství jako prospěšné zahrnutí kulturních skutečností do poradenského procesu tak, aby podporovali terapeutickou změnu.

Kulturní konfrontace je tak mikro-dovedností, která je nutná abychom dosáhli kompetence multikulturního poradenství.

Příklad z poradensko- psychoterapeutické praxe

- Studentka VŠ humanitního směru; narozena v ČR; rodiče rozvedeni, původem z předního východu; český přítel;
- Své potíže prezentuje jako neschopnost zvládat návaly vzteku;
- **Historie potíží:** od puberty, dlouhodobá podpora od profesionálů;
- **Explorace potíží:** zuřivost se vyskytuje v situacích, kdy má potřebu se chránit, kdy okolí neslyší či nerespektuje její vymezení se;
  - Při práci s tělem vnímá prožitky vzteku i jejich významy vázané na konkrétní situaci, je pro ni nepříjemné vtek projevit před svědkem; pomáhá, když se otočím tak, aby nebyla vidět
- **Kontrakt:** lépe se poznat, najít způsob, jak se chránit i jinak než zuřivostí; výhled na dlouhodobou práci;

Objely se témata, která mohou vyvolávat etické dilema?

- Práce s tělem?
- Sebeodhalení?
- Projevení vzteku?

Příklad z poradensko- psychoterapeutické praxe (II. Setkání)

- Klientka se více chrání, český přítel je jí v tom podporou
- Přítel lépe zvládá situace, kdy se projevuje jako „*slabá*“ než když se cítí „*silná*“
- Oceňuji jejího partnera, že je jí podporou, klientka sdílí, že tak velkou oporou není, jelikož s ním do budoucnosti nepočítá
- Proč?
- Protože mého manžela mi zvolí matka
- Co to ve vás vyvolá?
- Konflikt kulturních hodnot
  - hodnota partnerství, výběr partnera, kulturní kontext a rodinná historie
  - sdílí poprvé jak je pro ni těžké, že otec chtěl syna a nepřijal ji

Příklad z poradensko- psychoterapeutické praxe (III. Setkání)

- Přichází pozdě, prožívá návaly smutku z toho, že její blízké osoby (matka, sestra, přítel) nerespektují hranice, které se snaží vytyčit
- Hlavou mi běží témata identity ženy, role kultury a kulturního konfliktu
- Na další setkání nedorazí, spolupráci ukončuje přes sms
- Na supervizi terapeut dostává podporu; je tematizován tlak introjektů na prožívání

Kulturní konfrontace: proč je důležitá

Ačkoli imperativ zní: identifikovat, porozumět a respektovat klientovi kulturní hodnoty (APA: 2033), nesmíme zapomenout, že stejně důležité pro praktika je kriticky prozkoumat kulturní slepé uličky a hodnoty klientovi kultury, aby šlo rozhodnout, zda a ev. jak se podílejí na klientových potížích

Konfrontace

- Ivey and Ivey (2007, 261), definují konfrontaci jako schopnost identifikovat inkongruenci, diskrepanci nebo smíchaná sdělení (mixed messages) v jednání, myšlení, pocitech nebo významech.
- Konfrontace není agrese vůči klientovi ale jde o asertivní intervenci podporující změnu;
- Konfrontace není „jít proti“ klientovi; jde o „kráčení s“ klientem, hledání objasnění a možností nových řešení klientových potíží. O konfrontaci můžeme přemýšlet jako o podpůrném testování (*supportive challenge*), Ivey, Ivey (2007, 263).

Kulturní konfrontace

je pak identifikací a objasněním diskrepance mezi klientovým lpěním nebo nadsazování kulturních hodnot, jejichž výsledkem jsou sebe-poškozující následky pro klienta.

Kulturní konfrontace - fáze

- *Kritické prozkoumání* (examination):
účelem je rozhodnout, zda je nutné konfrontovat klientovi kulturní hodnoty;
- *Podpůrné testování* (challenge):
  - (a) objasnit klientovi spojení mezi jeho kulturními hodnotami a sebe-poškozujícími následky,
  - (b) hledání řešení klientových diskrepancí a slepých uliček.

Kulturní empatie

- *Kulturně empatické porozumění* je procesem, v němž terapeut vnímá klientovo sebe-prožívání – celkový obraz klientova psychologického světa.
- *Kulturně empatická vstřícnost (responsiveness)* je procesem skrze nějž terapeut sděluje klientovi své porozumění jeho prožitkovému světu. Klíčem je, aby nejenom sdílel přesné porozumění jeho světu, ale aby též vyjadřoval postoj zájmu a respektu.

Jak na to?

1. Přijmout kulturní konfrontaci do repertoáru
2. Vytvořit pevné pracovní spojení s klientem
3. Nechat uzrát čas
4. Předpokládat klientův odpor
5. Potvrzovat hodnotu klientovi kultury
6. Podpořit klientovo porozumění propojení jeho jednání a důsledků, která přináší
7. Změna jednání a vytvoření prostoru pro nové volby

Příklad latinsko-americké terapeutky

The most difficult piece of this work has been in challenging some clients; I had to push myself to be more vocal, direct, and at times confrontational-communication styles that are not practical to my culture. Challenging clients is in stark contrast to my cultural values of *personalismo* (personalism) and *respeto* (respect). These values are at the core of my culture and ones that I take pride in; thus, questioning these values, I feel as though I am being disloyal. Nonetheless, through my counseling work, I recognize that pride and inflexibility in these values may hinder positive change for my clients if I am not flexible in balancing my cultural values with counseling values.

Alicia

Alicia was a 20-year-old Latina college student that presented with depressive symptoms. Through further exploration, Alicia confided that she felt a tremendous amount of guilt in going to college, far from family.

This was especially difficult because of the Latino cultural value of *familismo* (familism), which explained her distress in pursuing a college education away from her family. Her family history compounded her feelings of guilt as her family continually called her to come home because of difficult times. Alicia felt guilty in not being able to go home because she would fall behind in her schoolwork, but was also not able to concentrate on her studies if she would stay because of the importance of family.

It became clear that in our work, we would have to address her cultural value of *familismo* and examine its fit with her to decrease her distress.

-
- APA (2003). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. *American Psychologist*, 58(5), 377-402.
- Baumeister, R. F., Twenge, J. M. (2003). The Social Self. In B. Weiner, T. Millon, M. J. Lerner (Eds.). *Handbook of Psychology: Personality and Social Psychology* (Vol. V.). (pp. 327–352). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
- Hytych, R. (2010). Východní vlivy v současné euro-americké psychoterapii. In Vybíral, Z., Roubal, J. (Eds.) *Současná psychoterapie*. (pp. 584-598). Praha: Portál.
- Ivey, A. E., & Ivey, B. I. (2007). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society* (6th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Kitchner, K. S. (1984). Intuition, critical evaluation and ethical principles: The foundation for ethical decisions in counseling psychology. *The Counseling Psychologist*, 12, 43-55.
- Micozzi, M. S. (1996). *Fundamentals of complementary and alternative medicine*. New York: Churchill Livingstone.
- Miller, J. G., Schaberg, L. (2003). Cultural Perspectives on Personality and Social Psychology. In B. Weiner, T. Millon, M. J. Lerner (Eds.) *Handbook of Psychology: Personality and Social Psychology* (Vol. V.). (pp. 31–56). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
- Opatow, S. (1990). Moral exclusion and injustice: An introduction. *Journal of Social Issues*, 46, 1-20.
- Pedersen, P. B. (2008). Ethic, Competence, and professional Issues in Cross-Cultural Counseling. In Pedersen, P. B., Draguns, J. G., Lonner, W. J., Trimble, J. E. (Eds.) *Counseling across Cultures*. (pp. 5-20). London, Sage Publication.
- Ridley, C. R. (2005). *Overcoming unintentional racism in counseling and therapy: A practitioner's guide to intentional intervention* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ridley, C. R., Ethington, L. L., Heppner, P. P. (2008). Cultural Confrontation: A Skill of Advanced Cultural Empathy. In Pedersen, P. B., Draguns, J. G., Lonner, W. J., Trimble, J. E. (Eds.) *Counseling across Cultures*. (pp. 345-362). London, Sage Publication.
- Schweder, R. A. (2003). *Why do man barbecue?: Recipes for cultural psychology*. London, Harvard University Press.
- Trimble, J. E., & Fisher, C. B. (2006). Introduction: Our shared journey: Lessons from the past to the future. In J. E. Trimble & C. B. Fisher (Eds.), *The handbook of ethical research with ethnocultural populations and communities* (pp. xv-xxix). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Tseng, W. S. (1999). Culture and psychotherapy: Review and practical guidelines. *Transcultural psychiatry*, 36(2), 131-179.
- Wrenn, C. G. (1962). The culturally encapsulated counselor. *Harvard Educational Review*, 32, 444-449.